

ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA OKUTULAN EDEBİYAT DERSİ PROGRAMLARININ AMAÇ VE YETKİNLİKLER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI (TÜRKİYE VE AZERBAYCAN ÖRNEĞİ)¹

Dr. Salih UÇAK²

Prof. Dr. Pirali ALİYEY³

ÖZET

Öğretim programları, bir dersin okutulması, kitabının hazırlanması, süreç ve kazanımlar açısından en önemli yapı taşıdır. Bir bakıma, ülkelerin milli eğitim politikaları doğrultusunda hazırlanmış “ders anayasalarıdır.”

Öğretim programlarının güncellenmesi, ihtiyaçtan kaynaklanır. Gelişen ve değişen çağa uygun olarak ders programlarının güncellenmesi bu bağlamda bir zorunluluktur. Programların milli ve manevi değerlere dayalı olmaları, sorun çözmeye odaklanmış, bilgiye ulaşmada yön gösterici olması ve öğrencilerin bilişsel yeterliklerini esas alması önemlidir. Bilgi çağının gereği olarak öğrencide olması gereken donanımın sağlanması noktasında belli önceliklerin olması programların vazgeçilmez amaçları arasındadır. Dil ve edebiyat programları, milli benlik ve kimlik dikkate alınarak geliştirilir ve dışardan mülhem programlardan uzak durulur. Bu bakımdan programın “özgünlüğü” bir önceliktir.

Türkiye ile Azerbaycan; dil, kültür, edebiyat, eğitim... gibi temel konularda birbirine en yakın tek millet iki devlettir. Diğer Türk devletlerine nazaran Azerbaycan ile ilişkiler daha iyi, daha ileri seviyededir. Bu çalışmada özelde Türkiye ve Azerbaycan’daki ortaöğretim kurumlarında okutulan edebiyat dersi programlarının amaç ve yetkinlikleri karşılaştırılmıştır. Türkiye’nin 2005’te başlayıp en son 2018 başında revize ettiği Edebiyat programı ile Azerbaycan’ın 2013’te güncellediği edebiyat programı dikkate alınmış ve karşılaştırılmalı bir değerlendirmeye gidilmiştir.

Her iki ülke programında, edebi metinler aracılığıyla öğrencilerin “Türk” edebiyatını ve kültürünü, temel niteliklerini, önemli sanatçıları ve eserlerini tanımaları, Türk dilinin inceliklerini keşfetmeleri, anlama, anlatma ve eleştirel düşünme becerileri ile estetik zevk düzeylerini geliştirmeleri amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Edebiyat, Müfredat, Program, Yetkinlikler

¹ Bu Makale 25 - 28 Nisan 2019 tarihlerinde Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi’nde düzenlenen XII. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi’nde sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş halidir.

² İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü Fatih/ İSTANBUL, salihucak21@hotmail.com

³ Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Enstitüsü/BAKÜ, aliyevpirali@gmail.com

COMPARISON OF LITERATURE COURSE PROGRAMS IN SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS FOR OBJECTIVES AND COMPETENCIES (TURKEY AND AZERBAIJAN SAMPLE)

ABSTRACT

The curriculum is the most important building block in terms of teaching a lesson, preparing the book, process and achievements. Curricula are “lesson constitutions” prepared in the direction of the national education policies of the countries.

Publication of instructional programs is due to need. The updating of course curricula in accordance with the developing and changing period is a necessity in this context. It is important that the programs should be based on national and spiritual values, focused on problem-solving, guided by knowledge, and based on cognitive competencies of students. The fact that certain priorities are provided at the point of providing the necessary equipment for the student as a necessity of information age are among the indispensable purposes of the programs. Language and literature programs are developed taking national self and identity into account and away from external programs. In this respect, the “authenticity” of the program is a priority.

Turkey and Azerbaijan's states are closest to each other, on education, literature, language and culture themes. Relations with Azerbaijan are better and more advanced than other Turkish states. This study compared the aim of the curriculum taught in literature courses and competencies in particular Turkey and secondary education institutions in Azerbaijan. Turkey has begun in 2005, with the most recent literature curriculum revised in 2018, Azerbaijan's taken into consideration that the 2013 update and comparative literature curriculum evaluation was made. The aim of each program is to develop students' literary texts and to develop their level of aesthetic pleasure with the ability of their students to define “Turkish” literature and its culture, its basic qualities, important artists, and works, discover the subtleties of Turkish language, understand, narrate and critically think.

Keywords: Education, Literature, Curriculum, Program, Competencies

GİRİŞ

Türkiye’de batılı anlamda ilk ciddi müfredat çalışmalarının Tanzimat döneminde 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile yapıldığını söyleyebiliriz. İkinci önemli adım, 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile atılmış, medrese-mektep tartışmalarına ve farklı müfredatlara bu kanunla son verilmiştir. Cumhuriyet’in ilk yıllarında yapılan müfredat çalışmalarında John Dewey’in etkisi açıkça görülür. Daha sonraları 1936, 1948, 1962-1968 ve 1990’da (8 yıllık kesintisiz eğitim ve daha çok ilköğretim odaklı değişimler) çeşitli yenileme çalışmaları yapılmışsa da en kapsamlı değişiklikler hiç şüphesiz 2004-2012 yılları arasında yapılmıştır.

Türkiye’de güncellenen müfredatla, bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı değişimin bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler, bireylerden beklenen rolleri etkilediğine dikkat çekilmiş ve yeni müfredatın değişim sebeplerine vurgu yapılmıştır. Buna göre müfredattaki değişim; *bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır.*

Bu nitelik dokusuna sahip bireylerin yetişmesine hizmet edecek öğretim programları salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedefli, sade ve anlaşılır bir yapıda hazırlanmıştır (Komisyon, 2018, s. 4).

Azerbaycan'da okullar için hazırlanan müfredatlar 20. yüzyıla dayanmaktadır. Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti döneminde (1918-1920) eğitim alanında reformlar başlatılmış, fakat bağımsız devletin çöküşüyle bu çalışmalar yarım kalmıştır. 1921 yılında Vahit Emek Mektebi müfredatları oluşturulmuş, edebiyat dersi özelinde ilk kez 1923'te yayınlanan "II. Dereceli Mektepler için Edebiyat Müfredatı" geliştirilmiş ve zamanla değişikliklere maruz kalarak bugüne kadar varlığını sürdürmüştür. 2008'de gelişmiş ülkelerin deneyimlerine dayalı olarak *okullar için edebiyat ders programı* (müfredat) hazırlanmış ve ikinci kademe (5.sınıftan 11. sınıfa kadar) okullarda kullanılmaya başlanmıştır (Komisyon, 1930)

Azerbaycan'da geleneksel programların modern taleplere cevap veremediğinden hareketle 1999 yılında ülkede eğitim alanında reform paketi kabul edilmiş ve eğitim içeriklerinin standartlaştırılması gerektiği vurgulanmıştır. Yapılan çalışmalarda "Azerbaycan Cumhuriyeti Umumi Tahsilin Konsepti (Milli Müfredat Belgesi) oluşturulmuştur. Bu belgede diğer derslerle beraber edebiyat dersinin de içeriği kesin sonuçlar biçiminde verilmiştir. 2010 yılında "Umumi tahsil aşamasında devlet standardı ve programları (müfredatları) ismiyle güncellenmiş bir belge oluşturulmuştur. Bunun temelinde 2013 yılından itibaren ortaokul ve liselerde (5-11.sınıflar için) edebiyat ders programları hazırlanmış ve onaylanmıştır. Hali hazırda 5-11. sınıflarda uygulanan bu öğretim programı; edebiyat dersinin içeriği, teknolojisi ve öğrencilerin değerlendirme mekanizmalarını kapsamaktadır (Heyet, 1994)

1. EDEBİYAT PROGRAMLARININ AMAÇLARI

Türkiye'de ortaöğretimde dört yıl boyunca okutulan Türk edebiyatı dersiyle; edebiyatın doğasını, işlevini, birey ve toplum için önemini, kavramaları edebî metinler aracılığıyla öğretmek; Türkçenin inceliklerini, Türk edebiyatının tarih içinde gösterdiği değişim ve gelişimi tanımları, Türk edebiyatına ait eserler aracılığıyla millî, manevi, ahlaki, kültürel ve evrensel değerleri anlamaları; dinleme, okuma, yazma ve konuşma stratejilerini doğru ve uygun şekilde kullanarak esastır. Öğrenen bireylerin etkili iletişimciler olmaları, metinler aracılığıyla okuduğunu anlama ve eleştirel okuma becerilerini geliştirmeleri ve okuma alışkanlığı kazanmaları, çeşitli kaynaklardan elde ettikleri bilgileri, soruları cevaplamak, çözüm önerileri üretmek, bulgularını paylaşmak vb. amaçlar için analiz etmeleri ve değerlendirmeleri amaçlanmaktadır. (Komisyon, 2018)

Türkiye'deki yeni program geniş anlamda, özel uzmanlık alanı istemeyen her türlü metni, yazıldığı dönemin zihniyetiyle ilişkilendirerek anlayıp değerlendirebilen; başta sanat metinleri olmak üzere, yine her türlü metni zihniyet, yapı, tema, dil ve anlatım, anlam ve gelenekle ilişkisi bakımlarından inceleyip çözümleyen ve yorumlayabilen; benzer ve farklı metinleri birbiriyle karşılaştırıp bunlardan sonuçlar çıkarabilen öğrenciler yetiştirilmek istenmiştir.

Ayrıca öğrencilere edebî metinler aracılığıyla estetik zevk kazandırmak hedeflenmiştir. Onların, tarihî akış içinde Türk kültürünü, düşüncesini ve zevkini metinlerde belirlemeleri; bunların edebî metinlerle nasıl ifade edildiğini sezmeleri; mahallî ve yerli olandan evrensel olana açılacak bilgi ve becerileri kazanmaları amaçlanmıştır.

Azerbaycan'daki *edebiyat dersi müfredatı*, her bir öğrencinin genel gelişimi, ilgi alanları değerlendirilmekle onun terbiyesi ve gelişimi için en uygun ortamın oluşturulmasını kapsamaktadır. Edebiyat müfredatına göre, eğitim sürecinin sonunda öğrenci; edebiyata dair kavramları kullanabilmeli, edebiyatı sanatın sözle ifade olunan örneği olarak anlata bilmeli, söylevin gelişmesinde tasvir ve ifade vasıtalarının rolünü değerlendirmeli, edebiyat teorisine ait belirli anlayışları metne uygulamalı, edebi sürecin gelişimini, eğilimlerini değerlendirebilmelidir (Veyisova, 2015)

Türkiye'deki programla öğrencilere edebî metinler aracılığıyla estetik zevk kazandırmanın yanında onların, tarihî akış içinde Türk kültürünü, düşüncesini ve edebi zevki metinlerde belirlemeleri; bunların edebî metinlerle nasıl ifade edildiğini sezmeleri; mahallî ve yerli olandan evrensel olana açılacak bilgi ve becerileri kazanmaları amaçlanmıştır.

Programın hedefi, liseyi bitiren öğrencilerin Türkçe ile sanat eseri ortaya koyabilecek, gündelik hayatla ilgili her türlü yazışmaları yapabilecek becerileri kazanmaları; Türkçe ile yazılmış ilmî ve felsefi yazıları anlayıp değerlendirme olgunluğuna kavuşmaları, sanat metinlerini inceleyip onları yorumlayabilecek seviyeye ulaşmaları amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda ortaöğretimden mezun olan bir öğrencinin “kazanım” olarak sahip olması gereken temel beceriler, programda net olarak belirlenmiştir.

Yaşanan, tasarlanan ve hissedilen bireysel ve toplumsal gerçekliği zamanın şartlarına göre yorumlayarak zenginleştiren, değiştiren, daha görünür, anlaşılır ve sezilir kılan edebî metinleri esas alan bir program söz konusudur. Edebiyatın gücünü, tarihî ve kültürel olandan alan ve dille gerçekleşen güzel sanat eseri olduğu gerçeğini ön plana çıkarmıştır.

Azerbaycan'da ikinci kademe okullarındaki 5-11 sınıflarında okutulan edebiyat programıyla her öğrencinin genel gelişimi, ilgi ve eğilimleri dikkate alınarak onun edebi eğitimi, terbiyesi için en uygun ortam oluşturulması amaçlanmaktadır. Yeni edebiyat programı (müfredat); sonuç odaklı, birey ve öğrenci merkezli, bütünleştirme ve değerlendirme standartlarının olmasıyla dikkat çekmektedir. Öğretim programına göre lise eğitiminin sonunda öğrenci; edebiyata dair kavramları kullanabilmeli, edebiyatı sanatın sözle ifade olunan örneği olarak açıklayabilmeli, metni tahlil edebilmeli, sanatsal konuşmanın oluşumunda sanatsal tasvir ve ifade araçlarının rolünü değerlendirmeli, edebiyat teorisine dair ilgili kavramları metne uygulayabilmeli, edebi sürecin gelişimi ve onlar arasındaki gelenek ve gelecek çizgiyi değerlendirebilmelidir (Komisyon, 2013).

Azerbaycan'daki edebiyat öğretim programı Türkçülük, İslamcılık ve Modernlik esasına bağlı kalınarak hazırlanmıştır. Programdan hareketle, Azerbaycan ulusunun ideolojisi, Özbek (5.sınıf), Kazak (6 ve 7.sınıflar) ve Türk (6, 8, 10. Sınıflar) şair ve yazarların eserlerinden örnekler sunarak, Türk halklarının bütünleşmesine hizmet etmesi öngörülmektedir. Hazırlanan edebiyat programı, öğrencilerin konuşma dilinin doğruluğunu kavrama ve anlama, doğru okuma, okunanların anlaşılması, pasif ve aktif sözlük bilgisinin zenginleştirilmesi, yazma ve konuşma yeteneğinin oluşması, analiz ve sentez yapma gibi yeni değerlendirme becerilerini incelemektedir. Bu amaçla edebiyatın; değer oluşturan, manevi, ahlaki, milli özdeşlik ve estetik işlevleri önemli derecede güçlendiren bir yapıya sahip olduğu vurgulanır.

“Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitimin Gelişimine Dair Devlet Stratejisi” (2013)belgesi, öğrencinin eğitim sürecinde kazandığı bilgi ve beceriler yanında ahlaki norm ve değerlerle toplumun iyi bir üyesi olması için gerekli koşulların sağlanması esasına dayanır. Bilgi, beceri ve etik davranışıyla örnek olacak olan bireyin bilinçli bir vatandaş olması, temel kazanım olarak görülmüştür. Strateji belgesinde beş önemli nokta belirlenmiştir. İlk sırada beceri odaklı, birey merkezli eğitim içeriğinin oluşturulması vardır. Eğitim kurumlarında öğretilen edebiyat dersi içeriğinin güncelleştirilmesi Strateji belgesinin diğer amaçlarından biridir. 2008 yılında başlayan güncelleme çalışmaları devam etmekte olup 5.sınıftan 9. sınıf seviyesine kadar olan ders programları tamamlanmıştır (Rapor, 2013).

2. EDEBİYAT PROGRAMLARININ YAPISI

Türkiye’de 2018’de güncellenen ve son halini alan yeni edebiyat programının yapısına bakıldığında açık, anlaşılır ve net ifadelerle açıklamalar yapılmıştır. Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Kazanımları; *Okuma, Yazma ve Sözlü İletişim* olmak üzere üç ana başlık altında toplanmıştır. Öğretim programı, tür odaklı olarak hazırlanmış olup “Okuma” bölümündeki kazanımlar, “Şiir”, “Öyküleyici (Anlatmaya Bağlı) Edebî Metinler”, “Tiyatro” ve “Bilgilendirici (Öğretici) Metinler” şeklinde sınıflandırılmıştır. Sözlü iletişim kazanımları ise “Konuşma” ve “Dinleme” şeklinde iki ana başlığa ayrılmıştır. Metinlerle öğretilmesi beklenen kazanımların hemen altında kazanımın çerçevesini ve içeriğini netleştirmeye yönelik açıklamalar yer almaktadır.

Türkiye’deki Edebiyat programında ünite, süre ve içerikler tablosu “Okuma”, “Yazma” ve “Sözlü İletişim” olmak üzere üç sütun hâlinde düzenlenmiştir. “Okuma” sütununda işlenecek konu ve metinler verilmiş ve altlarında bunlarla ilgili kısa açıklama ve yönergeler yer almıştır. Burada verilen konu ve metinler, ilgili “okuma kazanımları” çerçevesinde işleneceği belirtilmiştir. ‘Giriş’ üniteleri ise ünite tablosunda belirtilen kendi konuları/kazanımları çerçevesinde ele alınacağıın altı çizilmiştir. “Yazma” ve “Sözlü İletişim” sütunlarında ise “Okuma” sütunundaki konu ve metinlerle bağlantılı olarak yazma ve sözlü iletişim konu ve etkinlikleri verilmiş olup bunlar da yine ilgili “Yazma” ve “Sözlü İletişim” kazanımları çerçevesinde ele alınacağı konusunda açıklamalar yapılmıştır. (Komisyon, 2018, s. 18)

Azerbaycan'daki yeni edebiyat öğretim programı hazırlanırken toplumun ihtiyaç ve talepleri, öğrencilerin imkân, ilgi ve eğilimleri dikkate alınmıştır. Program, eğitimin içeriğini (bilgi, beceri ve alışkanlıkları), eğitim stratejilerini (eğitimin işlev, forma ve yöntemlerini), değerlendirme mekanizmalarını kapsamaktadır. Edebiyat öğretimi programları; genel eğitim seviyeleri, bu seviyelerde öğretilen dersler arasındaki ilişkileri ve devamlılığın temin edilmesiyle ders içeriğinin toplumun taleplerine uygun olmasını önceler. Müfredatta sonuç odaklı öğretim stratejilerin hazırlanıp uygulanması, öğrenci başarılarının nesnel değerlendirilmesine hizmet edeceği vurgulanmış, özellikle ölçme ve değerlendirmede ölçülebilir sonuçların alınmasına yönelik düzenlemeler dikkate alınmıştır.

Yenilenen öğretim programlarında derslerin içeriği standartlar şeklinde ifade olunmuştur. Buna göre edebiyat ve hayat gerçekleri; yazılı nutuk; şifahi nutuk şeklinde içerikler belirlenmiştir. İçerik standartları sonuç şeklinde olup kati edinimleri kapsamaktadır. Programdaki esas standart ile ona bağlı alt standartların gerçekleştirilmesi nihai hedef olarak ortaya konmuştur (Kurikulum, 2013).

Esas ve alt standartların işlev, önem ve amaca uygun olması için aşağıdaki özelliklere dikkat edilmiştir: “*Esas standart*, bir kaç sınıf ya da genel seviyede değişmeyen standardı ifade eder. Esas standardın iki önemli işlevi vardır: Edebiyat dersi için belirlenmiş eğitim muhtemel sonuçları ve içerikleri düzenler.

Alt standart, sınıf ya da seviyeler arasındaki süreci hayata geçiren öğretim programındaki standartları ifade eder. Alt standardın dört önemli işlevi vardır: Belirlenen eğitim amaçlarına ulaşmak için ortam oluşturmak, eğitim stratejilerinin doğru seçilmesinde ön ayak olmak, eğitimde bütünlüğü temin etmek ve eğitim içeriklerini sürekli güncel tutmak. Alt standartlar, eğitimin amaçlara uygun olarak alt birimlere yansımaları sağlar (Kurikulum, 2013).

Azerbaycan'da yenilenen Edebiyat dersi programında faaliyet çizgileri adı verilen ve öğrencilerin daha çok uygulama sahasında aktif olmasını sağlayan özellikler belirlenmiştir. Bu göre; *faaliyet çizgisi* içerik çizgilerinde gösterilen bilgilerin elde edilmesinde öğrenciye pratik imkânlar sunmaktadır. Dersin içerik standartları bu faaliyet çizgileri ile ilişkili bir biçimde uygulanmaktadır. Her dersin belirlenmiş faaliyet çizgileri vardır.

İçerik standartları, bilgi ve faaliyet bileşenlerine ayrılmaktadır. Bilgi bileşeni; standardın önemli bilgi kısmını (verilmesi gerekli olan yeni enformasyon) oluşturmaktadır. Faaliyet bileşeni ise standardın icra kısmını oluşturmakta ve öğrencilerden beklenen becerilerin oluşmasına olanak sağlamaktadır.

3. PROGRAMLARIN YETKİNLİKLERİ

Yenilenen Türk Milli eğitim sistemi, yetkinliklerde bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip karakterde bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Öğrencilerin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde; kişisel, sosyal, akademik ve iş hayatlarında ihtiyaç duyacakları beceri yelpazeleri olan yetkinlikler, *Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi*'nde belirlenmiştir. Söz konusu yetkinlikler sadece edebiyat programı ile sınırlı olmayıp diğer ders programlarını da kapsamaktadır. Yeterlilikler çerçevesinde, sekiz anahtar yetkinlik belirlenmiştir. Bu yetkinliklerden edebiyat programının kazanımları ile doğrudan ilintileri olanlar aşağıya alınmıştır (Komisyon, 2018).

1) *Anadilde iletişim*: Program, anadilde iletişim yetkinliğinde dört temel beceriyi esas alır. Buna göre konuşma, okuma, yazma ve dinleme becerileri dikkate alınarak anadil eğitimi öncelenir. Öğrencilerin düşünce, görüş, duygu ve olguları hem sözlü hem de yazılı olarak ifade etme ve yorumlaması beklenir. Yetkinlik bireylerin sosyal ve kültürel bağlamda uygun ve yaratıcı bir şekilde dilsel etkileşimde bulunmalarını öngörmektedir.

2) *Öğrenmeyi öğrenme*: Bireyin kendi öğrenme eylemini etkili zaman ve bilgi yönetimini de kapsayacak şekilde bireysel olarak veya grup hâlinde düzenleyebilmesi için öğrenmenin peşine düşme ve bu konuda ısrarcı olma yetkinliğidir. Bu yetkinlik, bireyin var olan imkânları tanıyarak öğrenme ihtiyaç ve süreçlerinin farkında olmasını ve başarılı bir öğrenme eylemi için zorluklarla başa çıkma yeteneğini kapsamaktadır. Yeni bilgi ve beceriler kazanmak, işlemek ve kendine uyarlamak kadar rehberlik desteği aramak ve bundan yararlanmak anlamına da gelir. Öğrenmeyi öğrenme, edindiği bilgiyi kullanılması ve uygulanması için önceki öğrenme ve hayat tecrübelerine dayanılması yönünde öğrenenleri harekete geçirir.

3) *Sosyal yetkinlikler*: Bu yetkinlikler kişisel, kişilerarası ve kültürlerarası yetkinlikleri içermekte olup bireylerin farklılaşan toplum ve çalışma hayatına etkili ve yapıcı biçimde katılmalarına imkân tanıyacak; gerektiğinde çatışmaları çözecek özelliklerle donatılmasını sağlayan tüm davranış biçimlerini kapsar. Bu yetkinlik, sosyal bir varlık olarak bireyin günlük yaşamda karşılaştığı durumları edindiği bilgi ve beceri ile doğru yorumlayıp gereği gibi davranmasını sağlayan bir alanı işaret eder.

4) *İnisiyatif alma ve girişimcilik*: Bireyin düşüncelerini eyleme dönüştürme becerisini ifade eder. Yaratıcılık, yenilik ve risk almanın yanında hedeflere ulaşmak için planlama yapma ve proje yönetme yeteneğini de içerir. Bu yetkinlik, herkesi sadece evde ve toplumda değil işlerine ait bağlam ve şartların farkında olabilmeleri ve iş fırsatlarını yakalayabilmeleri için aynı zamanda iş hayatında desteklemekte; toplumsal ve ticari etkinliklere girişen veya katkıda bulunan kişilerin ihtiyaç duydukları daha özgün bilgi ve beceriler için de bir temel teşkil etmektedir. Etik değerlerin farkında olma ve iyi yönetişimi desteklemeyi de kapsar.

5) *Kültürel farkındalık ve ifade*: Müzik, sahne sanatları, edebiyat ve görsel sanatlar dâhil olmak üzere çeşitli kitle iletişim araçları kullanılarak görüş, deneyim ve duyguların yaratıcı bir şekilde ifade edilmesinin önemini takdiridir. Bu yetkinlik alanı, bir bakıma disiplinler arası bir bakışın gelişimini sağlar. Birey, gelenek ile modern arasındaki tarihsel çizginin farkındadır. Bu farkındalık onu sanatsal ve kültürel arka fonun nasıl daha ciddi beslenebileceği konusunda telkinlerde bulunur.

Azerbaycan edebiyat programında yer alan yetkinliklere bakıldığında karşımıza üç farklı yeterlik alanı çıkmaktadır. Buna göre bireyin beceri ve alışkanlıklarındaki gelişim çizgisi esastır. Bloom taksonomisindeki yapıyı da kullanan program aşağıdaki yetkinlik alanlarının altını çizer:

1. *Kognitif faaliyet*; entelektüel beceri ve alışkanlıkların gelişimine yönelik bir yetkinliktir. Bu faaliyet, fiziki bir yetkinlikten daha çok mücerret yani zihinsel gelişimi önceleyen bir yapıdadır. Türk eğitim sistemindeki *öğrenmeyi öğrenmeye* yakın duran bir yeterlik alanı olarak okunabilir.
2. *Afektif (iletişim) yetkinliği*; bireyin kendine özgü fikirleri ifade ederken, herhangi bir soruya cevap verirken, sunum veya yorum yaparken kullandığı yetkinlik alanıdır. Buna göre, bireyin iletişim kurma becerisi, dil yetisi, konuşmaya eşlik eden jest ve mimikler bu yetkinlikle ilgilidir. Anadilde iletişime yaklaşan bu yetkinlik alanıyla, sözlü ve yazılı becerinin üst seviyelere çıkmasına olanak sağlar.
3. *Psikomotor faaliyet*; doğrudan gözlenebilen, daha çok bedensel ve tiyatral temeli olan kazanımlara yöneliktir. Birey, edindiği beceriyi davranışsal olarak yapılandırır ve yeri geldiğinde bunu kullanır.

Azerbaycan edebiyat programında kazanımlar verilmesi sürecinde taksonomilere dikkat edilmesinin bir zorunluluk olduğu hatırlatılır. Bloom taksonomisindeki dört ana prensibin altı çizilir:

1. Pratiklik prensibine göre taksonomi, amaca yönelik olmalı, öğretmen için etkili bir araç rolünü oynamalıdır.
2. Psikolojik prensibe göre taksonomi, psikoloji anabilim dalının modern başarılarına yönelik tespitleri dikkate alınmalıdır.
3. Mantıçılık prensibine göre taksonomi, mantık açısından tamamlanmış ve mükemmel iç uyuma sahip olmalı ve aklî olanla çatışmamalıdır.
4. Objektiflik prensibi, amaçların sıralanması ve değerlerinin sınıflandırılmasını değil, doğru olanın herkes için aynı olmasını öne çıkarmaktadır.

Programda Bloom taksonomisinin genel formülü: analiz + sentez = tefekkür olarak özetlenmiştir.

Azerbaycan'daki okullarda okutulan edebiyat dersinin içeriği ve temeli, Azerbaycan milli edebiyatının kâmil örnekleriyle dünya edebiyatı örneklerine dayanır. Edebiyat öğretim müfredatlarının bir parçası da talim stratejileridir. Talim stratejileri, öğretim sürecinde kullanılan form, usul, araç ve yaklaşımların toplamıdır. Bu strateji, yeni öğretim anlayışı ve öğretimin yapısıyla ilişkilidir. Talime yönelik modern bakışlar yapıcı (konstruktif) ve durumsal (situativ) öğretim anlayışlarına dayanmaktadır. Bilgi, sabit nesne olarak kabul edilmemekte, bireyin nesneye dair tecrübelerine dayalı olarak oluşmaktadır. Yapısalcı bakışa göre öğretim yapılandırmacı bir süreci ifade eder ve bu süreç, öğrencinin bilgiyi içselleştirmesi, şahsi yorumunu yaratmasıyla netlik kazanır. Bilgi, her an değişime açıktır, var olan bilginin mahiyeti, yeni karşılaşılan durumlarla entegre edilebilir olmalıdır. Öğretim süreci aktif bir deneyimi esas almaktadır. Yeni programda, kazanımlar, öğretimin tabiatı gereği ihtiyaçlara yönelik, dünya standartlarına uygun, birey odaklı ve sonuca giden tarzda tarif edilmiştir (Kurikulum, 2013).

SONUÇ

Her iki ülkede yenilenen müfredatlar, eğitim öğretim hayatına yeni standartlar getirmektedir. Derslerin modern zamanın taleplerine cevap vermesi, öğrencilerde vatan, millet, insan, kültür, dil vb. konularda değer oluşturması bakımından güncellenmiş olması önemlidir. Programların bireylerde sevgi hisleri oluşturması, sağlam bir maneviyat ve değer dünyasını dikkate alması, ders içeriklerinin bilimsel temellere dayanması; yeniliklere açık ve esnek olması güçlü yönler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yeni programlarla öğretmenin derste uyguladığı yöntemler, dersin amaçlarının yerine getirilmesinde ve öğrenilen kazanımın hayata geçirilmesinde öne çıkan bir mevzudur. Modern derse yönelik önemli taleplerden birisi de derste öğrencilerin bağımsız çalışmalara yönltilmesidir. Modern dersler, bilgi teknolojileriyle donatılmalı ve onlardan dersin amaçlarına yönelik kullanılmalıdır. Dersin tüm aşamaları birbirini tamamlamalı, her aşamaya ayrılan zaman doğru belirlenmeli, hem öğretmen de hem de öğrenci de zaman tasarrufu becerisi oluşturulması esası söz konusudur.

Sonuç odaklı standartlarla belirlenen öğretim sürecinde, öğrencilerin derste bilgi ve becerilere sahip olmaları için pedagoji ilminin belirlediği çeşitli öğretim teknolojileri, onların ayrı ayrı metodik unsurlarını kullanmakla birlikte öğrencileri yaş ve psikolojik özelliklerine uygun olan modern yöntemler ve tekniklerin kullanılması salık verilmiştir. Müfredatlar, etkileşimli yöntemler, öğrencilerin merak duygusunu harekete geçirmekte, birlikte faaliyet becerilerinin gelişmesine kapı aralamaktadır.

Ders müfredatlarına uygun pedagojik sürecin oluşmasında aşağıdaki prensiplerin esas olarak ele alınmasının gerekliliği öne çıkmaktadır:

- Pedagojik sürecin tamlığı; öğretimin amaçlarını (öğretici, terbiye edici ve geliştirici) hayata geçirmede bir bütünlük arz eder, gerçek sonuçlarla öğrenci ve öğretmeni asli sürece davet eder.
- Öğretimde eşit imkânların yaratılması için bireysel farklılıkların ele alınması, imkânların buna göre oluşturulması bir zorunluluktur.

- Yeni programlar, öğrenci odaklıdır. Pedagojik sürecin merkezinde öğrenci vardır. Tüm eğitim ve öğretim faaliyetleri, öğrencilerin merak ve taleplerinin yerine getirilmesine, onların yetenek ve kabiliyetlerinin, potansiyel imkânlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlayıcı niteliktedir.
- Programlar, öğrencilerin bilişsel faaliyetlerinin izlenmesine, başarıları analiz edilip bilgi, beceri ve alışkanlıklarının gelişim seviyesinin takibine imkân sağlamakta, otantik ölçme ve değerlendirmeye açık durumlar sunmaktadır.
- Öğrenciler için destekleyici eğitim ortamlarının oluşturulması; pedagojik süreçlerin uygun sağlıklı bir tarzda hazırlanması temel esaslardan biridir.
- Edebiyat öğretim programlarının önemli özelliklerden biri; milli manevi ve beşeri değerleri koruyan ve geliştiren, zengin bir dünya görüşüne sahip, teşebbüsleri ve yenilikleri değerlendirmeyi bilen, teorik ve pratik bilgilerle modern tefekküre sahip rekabet becerisi olan bireyler yetiştirmektir.
- Küresel gelişmeler, ülke vizyonu ve genel konjonktür gelecek neslin değerler eğitimi noktasında mutlak suretle eğitilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.
- Öğretim programlarının temel felsefesi “iyi ve model insan” yetiştirme vizyonunu gerçekleştirmektir.
- Programın hedefi, liseyi bitiren öğrencilerin Türkçe ile sanat eseri ortaya koyabilecek, gündelik hayatla ilgili her türlü yazışmaları yapabilecek becerileri kazanmaları; Türkçe ile yazılmış ilmî ve felsefi yazıları anlayıp değerlendirme olgunluğuna kavuşmaları, sanat metinlerini inceleyip onları yorumlayabilecek seviyeye ulaşmaları amaçlanmıştır.
- Sonuç olarak yeni müfredatlar; milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına saygılı bireyler yetiştirmeyi gaye edinmektedir.

KAYNAKÇA

- EHMEDOV. (2009). Yeni Fenn Kurikulumlarının Tetbiqi Üzre Telim Kursunun Materialları/ Kurikulum. *Elmi-Metodik Dergi*(2), 35-36.
- HEYET, E. (1994). *Orta Umumtahsil Mekteblerinin V-XI Sınıfları Üçün Edebiyyat Programı*. Bakü: Öğretmen.
- KOMİSYON. (1930). *Dil ve Edebiyat Programı*. Bakü: Azernes.
- KOMİSYON. (2013). *Orta Tehsil Seviyyesinin Yeni Fenn Kurikulumlarının Tetbiqi Üzre Telim Vesaiti*. Bakü: Xezer Universitesi.
- KOMİSYON. (2018). *Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı*. Ankara.
- KURİKULUM. (2013). *Azerbaycan Respublikasının Umumtahsil Mektepleri Üçün Edebiyat Fenni Üzre Tahsil Programı (Kurikulumu).V-XI Sınıflar*. Bakü: Artpi.
- RAPOR. (2013). *Azerbaycan Respublikasında Tehsilin İnkişafı Üzre Dövlet Strategiyası* . Bakü: Tehsil.
- VEYİSOVA. (2015). *Ümumi Orta Tehsil Seviyyesi Üzre Yeni Fenn Kurikulumlarının Tetbiqi Kursu Üzre Telimçiler Üçün Vesait*. Bakü.